

Oktobar 2022

Energetska kriza na Kosovu i hitna potreba da se nevećinske zajednice uključe u vladin poziv za subvencije za energetske efikasnost za građane

Dok je Vlada Kosova uspostavila finansijsku šemu kako bi pomogla svojim građanima da prevaziđu poteškoće sa grejanjem usred globalne energetske krize, postoje jasni dokazi da pripadnici nevećinskih zajednica tek treba da imaju koristi od ove šeme. Prema podacima Ministarstva privrede, na javni poziv za subvencije energetske efikasnosti u prvoj fazi prijavilo se 5992 građana. Od ukupnog broja, deset aplikanata bili su pripadnici srpske zajednice, 29 Bošnjaka, 5 Goranaca, 13 Roma, 35 Turaka, 12 Aškalija i 16 Egipćana.

Konkretno, od ukupnog broja aplikanata, samo 2% aplikanata pripada nevećinskim zajednicama. Ovo ukazuje na potrebu da se značajno proširi uključivanje pripadnika nevećinskih zajednica u vladinoj šemi, posebno pripadnici zajednica Roma, Aškalija i Egipćana koji se suočavaju sa ozbiljnim nedostatkom sredstava za grejanje¹.

Globalna energetska kriza dramatično eskalira, dodatno doprinoseći visokoj inflaciji i usporavanju ekonomskog rasta do te mere da neke zemlje idu ka ozbiljnoj recesiji. Pored ekonomskog uticaja, energetska kriza utiče na život, zdravlje i životni standard ljudi, kao i na sredstva za život. Dakle, pristup energiji je preduslov za ostvarivanje srodnih ljudskih prava (pravo na život, pravo na zdravlje i adekvatan životni standard) milijardi ljudi širom sveta.

Kao posledica globalne energetske krize, Kosovo se suočava sa krizom u sektoru električne energije.

¹ <https://www.facebook.com/ECMIKosova/photos/a.261109587260276/5608797945824720/>

Kapaciteti za proizvodnju električne energije na Kosovu su uglavnom iz termoelektrana, koje čine 90,02% instaliranog kapaciteta ili 87,36% operativnog kapaciteta, a ostalo su hidroelektrane i obnovljivi izvori energije (hidroelektrane, vetroelektrane i fotonaponski paneli).²

Kako je električna energija primarni izvor grejanja, nadležni upozoravaju da će ovogodišnja zima biti posebno izazovna zbog svetske energetske krize, nemogućnosti zemlje da svoje potrebe podmiri domaćom proizvodnjom i visokih uvoznih cena. S obzirom da bi tokom ove zime moglo doći do nestašica struje, pojedini građani su počeli da traže druge alternative za grejanje. Iako grejanje na ogrev ostaje alternativa, cena metra ogreva je već dostigla 60 evra. Kosovska agencija za statistiku (KAS) zabeležila je povećanje u odnosu na prošlu godinu za 60,2%. U statistici KAS-a primećuje se da je cena drveta za 1 m³ u septembru 2021. bila 40,38 evra, dok je u septembru 2022. cena porasla na 62,35 evra³. Ali kako se približava zima, očekuje se povećanje ove cene sa 80-100 evra.

Pored ogrevnog drveta, enormno je porasla cena peleta, još jedne alternative za grejanje tokom zime. Ministar ekonomije Artane Rizvanoli je na sednici Skupštine Kosova izjavila da je cena peleta prošle godine bila 180 evra, a da se sada prodaje i do 800 evra⁴.

Zbog toga je, da bi ublažilo energetske krizu, Ministarstvo ekonomije Kosova predstavilo plan finansijske podrške građanima za kupovinu uređaja za grejanje koji manje troše⁵. Ova šema je iznosila 6 miliona evra i ima za cilj da subvencionise efikasnu ekonomičnu opremu za grejanje, uključujući:

1. Kotlovi na biomasu (drva, pelet, briketi) biće subvencionisani sa 70% vrednosti; iznos subvencije do 1200 evra;
2. Termalne pumpe (koje smanjuju potrošnju električne energije do 70%), biće subvencionisane sa 30% vrednosti; iznos subvencija do 2500 evra.
3. Efikasni klima uređaji (koji takođe smanjuju troškove do 70%), biće subvencionisani sa 40% vrednosti;

² <https://www.ero-ks.org/zrre/sh/pjesemarresit-ne-treg/energija-elektrike/prodhimi?q=sq/pjesemarresit-ne-treg/energija-elektrike/prodhimi>

³ <https://ask.rks-gov.net/sr/agencija-za-statistiku-kosova/add-news/harmonizovani-indeks-potrosackih-cena-hipc-septembar-2022>

⁴ <https://telegrafi.com/rizvanolli-kemi-katerfishim-te-cmimit-te-peletit-kostoja-e-prodhimit-eshte-nen-200-euro/>

⁵ https://me.rks-gov.net/repository/docs/Thirrja_per_Aplikim_per_EE_Finale+.pdf

subvencija do 400 evra.

4. Efikasne individualne peći na biomasu (ogrevno drvo), – za porodice koje su deo šeme socijalne pomoći, biće subvencionisane sa 90%, subvencija do 560 evra; dok za ostale do 70%, iznos subvencije do 435 evra⁶.

Zahtev za subvenciju se vrši onlajn na platformi e-Kosova i ima dve faze⁷:

Prva faza – obezbeđuje ispunjavanje obrasca za prijavu, a ukoliko je prijava uspešna, podnosilac može da nastavi sa kupovinom opreme koja ispunjava tehničke kriterijume navedene u pozivu.

Druga faza – Nakon kupovine i instaliranja opreme za grejanje, u drugoj fazi, podnosilac zahteva treba da priloži neophodnu dokumentaciju preko platforme e-Kosova, uključujući redovnu fakturu ili fiskalni kupon opreme.

Ako druga faza bude pozitivno ocenjena od strane nadležne komisije Ministarstva ekonomije, onda će aplikant, preko platforme e-Kosova, biti pozvan da potpiše sporazum o subvenciji sa Ministarstvom ekonomije i biće obavešten o datumu i potpisu. Nakon potpisivanja ugovora, podnosilac će dobiti subvenciju na račun u banci.

Rok za prijavu - Rok za prijavu (podnošenje zahteva) za prvu fazu je 14 kalendarskih dana od dana otvaranja poziva, odnosno do 20. oktobra 2022. godine, odnosno do utroška budžeta predviđenog za ovaj Poziv. Dok je rok za drugu fazu 21 kalendarski dan od dana podnošenja prijave u prvoj fazi.

Da li su pripadnici nevećinske zajednice imali koristi od subvencija za energetske efikasnost?

Iako su ovakve finansijske šeme dobrodošle građanima, imajući u vidu kasno objavljivanje poziva za subvencije za energetske efikasnost za građane, kratak rok za prijavu i složen način prijave, ECMI smatra da ova šema ne koristi nevećinskim zajednicama, uključujući pripadnike Roma, Aškalija i Egipćana.

Na osnovu OEBS-ovih profila zajednica iz 2010. i opštinskih profila iz 2013. godine, na Kosovu živi 1.739.825 stanovnika, od kojih je oko 15.696 iz romske zajednice⁸, 15.546 su pripadnici zajednice Aškalija⁹, i 11,524

⁶ Ibid.

⁷ https://me.rks-gov.net/repository/docs/Thirria_per_Aplikim_per_EE_Finale+.pdf

⁸ <https://www.ecmikosovo.org/uploads/Romacommunity1.pdf>

⁹ <https://www.ecmikosovo.org/uploads/Ashkalicommunity1.pdf>

su pripadnici zajednice Egipćana¹⁰. Većina pripadnika iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana živi u ekstremnom siromaštvu i nastave da se suočavaju sa teškim životnim uslovima. Približno 1622 pripadnika romske zajednice, 1609 Aškalija i 664 Egipćana registrovani su kao aktivni tražioci posla. Prema podacima centara za socijalni rad, 701 romska porodica (oko 3500 osoba), 1320 porodica Aškalija (oko 6800 osoba) i 385 egipatskih porodica (oko 1700 osoba) su korisnici socijalne pomoći. pomoć¹¹.

Većina pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana živi u ekstremnom siromaštvu i nastavlja da se suočava sa teškim životnim uslovima. Situacija je posebno teška za najsiromašnije; 20% ovih zajednica i porodica koje žive u ruralnim područjima¹².

Nedavno je ECMI objavio prilog koji govori o poteškoćama sa kojima se romska zajednica u Gnjilanu suočava uoči zime¹³ da nabavi drva za grejanje. Ipak, ECMI je analizirao i Javni poziv za subvencionisanje energetske efikasnosti za građane koji je raspisalo Ministarstvo privrede, a ECMI dalje smatra da pripadnici zajednica Roma, Aškalija i Egipćana koja već žive u ekstremnom siromaštvu nisu u mogućnosti da koriste ovu šemu iz sledećih razloga:

Kasno objavljivanje poziva - Ministarstvo privrede je ovu šemu objavilo u prvoj nedelji oktobra (6. oktobra) kada je počela grejna sezona i vreme se pogoršalo. Štaviše, popunjavanje aplikacije i proces kupovine opreme trajali bi još dva meseca. Dakle, ceo proces bi bio završen do decembra, kada bi se temperature spustile ispod nule. Stoga bi za pripadnike zajednica Roma, Aškalija i Egipćana bilo nepriuštivo da kupe efikasnu ekonomičnu opremu za grejanje i da u isto vreme pronađu druge alternative za grejanje do decembra.

Kratak rok za prijavu - Pored kasnog objavljivanja poziva, Ministarstvo je ostavilo kratak rok da građani budu obavešteni, da se informišu i prijave na javni poziv, odnosno dve nedelje. I pored dvonedeljnog roka, otvoreni poziv je zatvoren šest dana od prvog objavljivanja jer je broj prijava iscrpeo budžet koji je predviđen ovim pozivom¹⁴. S obzirom na to da većina pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana živi u ruralnim područjima i nemaju osnovna sredstva informisanja, lako se može zaključiti da je dve nedelje

¹⁰ <https://www.ecmikosovo.org/uploads/Egyptiancommunity1.pdf>

¹¹ [Nacrt Strategije i Akcionog Plana za Uključivanje Zajednica Roma i Aškalija u Kosovsko Društvo 2022-2026](#)

¹² Ibid.

¹³ <https://www.facebook.com/ECMIKosova/photos/a.261109587260276/5608797945824720/>

¹⁴ <https://me.rks-gov.net/sr/vesti/javni-poziv-za-subvencionisanje-energetske-efikasnosti-za-gradane-privremeno-je-zatvoren-za-prijave#.Y1u7hHZBy7Q>

veoma kratak period za informisanje i prijavu na javni poziv.

Kompleksan način prijave – Da bi bio subvencionisan pozivom, zatraženo je da se cela procedura prijave završi onlajn. Bez obzira na to, procedura onlajn prijave je problematična za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana jer većina njih nema IT opremu ili IT veštine.

Neprikladan način davanja subvencije – Da bi imali koristi od subvencije, podnosioci zahteva su obavezni da kupe opremu koja će kasnije biti subvencionisana preko bankovnih računa. Međutim, energetska oprema koja je navedena u pozivu je prilično skupa, na primer, efikasne individualne peći na biomasu (ogrevno drvo) koštaju preko 620 evra, a porodica iz romske ili aškalijske zajednice koja živi samo od socijalne pomoći ne može da obezbedi ova sredstva za kupovinu predmetne opreme.

Prema organizaciji OPRE ROMA Kosovo, većina pripadnika romske zajednice nisu obavešteni o ovoj finansijskoj šemi, a 99% njih neće imati prihode za kupovinu subvencionisane opreme¹⁵. Štaviše, OPRE ROMA Kosovo je održala sastanke sa predstavnicima Ministarstva ekonomije. OPRE ROMA je predložila dalju saradnju kako romska zajednica ne bi bila izostavljena iz ove subvencije. Zbog toga je OPRE ROMA Kosovo predložila kupovinu opreme za romsku zajednicu, a zatim bi Ministarstvo privrede trebalo da subvencionise organizaciju. Međutim, Ministarstvo privrede je odbilo ovaj predlog¹⁶.

ECMI Kosovo je obavešteno od Ministarstva ekonomije da se na poziv za subvencije energetske efikasnosti u prvoj fazi prijavilo ukupno **5992** građana. Od ukupnog broja, etnička pripadnost aplikantata je sledeća:

1. Albanci – 5872,
2. Srbi – 10,
3. Bošnjaci – 29,
4. Goranci – 5,
5. Romi – 13,
6. Turci – 35,
7. Aškalije – 12,
8. Egipćani – 16.

Od ukupnog broja, prema nalazima ECMI Kosova, od 42.776 pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, oko 12.000 su korisnici šeme socijalne pomoći. Uprkos teškim životnim uslovima i lošoj socio-ekonomskoj situaciji, samo 41 pripadnika romske, aškalijske i egipćanske zajednice koristio je poziv za dodelu subvencija za energetske efikasnosti koji je objavilo Ministarstvo ekonomije.

¹⁵ <https://www.facebook.com/opreromaks/videos/508035300909487>

¹⁶ Interview with Sebastijan Šerifović from OPRE ROMA Kosovo, October 10 2022

Preporuke:

U jeku energetske krize, Ministarstvo ekonomije Kosova predstavilo je paket vredan 6 miliona evra za finansijsku podršku građana za kupovinu uređaja za grejanje koji manje troše. Ova šema najavljena je kao posledica svetske energetske krize, a imala je za cilj, između ostalog, da pomogne porodicama sa teškim uslovima tokom zimske sezone. Međutim, kako je već navedeno, pripadnici zajednica Roma, Aškalija i Egipćana nisu mogli imati koristi od Javnog poziva za subvencionisanje energetske efikasnosti koji je raspisalo Ministarstvo privrede jer je poziv namenjen uglavnom ljudima koji mogu da priušte kupovinu opreme koja je navedena u kriterijumima poziva.

Imajući u vidu da će Evropska unija dati Kosovu 75 miliona evra kao paket energetske podrške¹⁷, ECMI Kosova traži od Vlade da produži rok za pozive. Za sveobuhvatniju finansijsku šemu, Ministarstvo privrede bi trebalo da razmotri izdvajanje sredstava prema sistemu manjinskih kvota i da blisko sarađuje sa OCD-ima koje zastupaju prava nevećinskih zajednica da:

- osiguraju da se poziv rasporedi svim građanima, uključujući pripadnike nevećinskih zajednica koji žive u ruralnim područjima;
- osiguraju da se sve informacije daju/saopšte na jezicima koje govore pripadnici nevećinskih zajednica;
- osiguraju da aplikanti imaju neophodnu IT podršku tokom procesa prijave;
- prenosi vrednost subvencije pre kupovine opreme za podnosiocima zahteva koji su korisnici šeme socijalne pomoći.

O ECMI Kosovo

ECMI Kosovo je osnovna nevladina organizacija koja se bavi pitanjima manjina na Kosovo, sa sveobuhvatnim ciljem razvoja inkluzivnih i reprezentativnih institucija, institucija osetljivim za pitanja zajednica, koje podržavaju stabilno multietničko Kosovo. ECMI Kosovo doprinosi razvoju, osnaživanju i sprovođenju relevantnog zakonodavstva, podržava institucionalizaciju organa vlade povezanih sa zajednicama, i povećava kapacitet aktera iz civilnog društva i vlade za međusobno povezivanje na konstruktivan i održiv način. Ovaj kratak izveštaj pripremljen je u okviru projekta HumanRightivism, koji sprovodi ECMI Kosovo i kojim upravlja Community Development Fund - CDF, a finansira Embassy of Sweden in Pristina.

¹⁷ <https://telegrafi.com/presidentja-e-ke-se-kemi-ndare-75-milione-euro-per-kosoven-si-mbeshtetje-ndaj-krizes-energjeteke/>